

Edita JANKOVIĆ HAPAVEL

Galerija Stari grad, Đurđevac

UVOD U ZAŠTITNE RADOVE NA UTVRDI STARI GRAD U ĐURĐEVCU

Utvrdna Stari grad, spomenik kulture I. kategorije, jedinstveni je fortifikacijski objekt ne samo na području kontinentalne Hrvatske. Nekad okružen močvarom, koja mu je bila prirodni oblik zaštite, pripada tipu Wasserburga. Početak gradnje seže u 14. st., a nastavlja se kasnijim dogradnjama. Nepravilnog je centralnog oblika, poligonalan. Branič kula, nastala kasnije, u 16. stoljeću, nosi na sebi zanimljive gotičke kruškolike profilacije dovratnika i kamene klupčice pri samom ulazu u vežu. Dodatnu zaštitu činili su bedemi ne istog vremenskog postanka formirajući tzv. vanjsko dvorište s dvije kružne ugaone kule. Danas je na njihovim temeljima uzdignut zid oko 50 cm kako bi se naznačilo mjesto gdje su bili sve do pedesetih godina kada mještani istu opeku koriste za gradnju novih stambenih jedinica. U budućnosti rekonstrukcija bedema s kružnim ugaonim kulama mogla bi uz atraktivan izgled poslužiti za dodatne sadržaje.

Utvrdna je bila osobito značajna u vrijeme prodora Osmanlija, nakon pada grada Virovitice pod njihovu vlast 1552. godine. Tada ja bila najizbočenija i prva do turske granice. Kao takva štitila je jače utvrde Koprivnicu, Križevce, Ivanić grad i Varaždin. O njenom značenju, te izgledu govore i brojni planovi, nacrti koji se čuvaju u arhivima u Beču, Grazu, Karlsruheu, Dresdenu.

Gledajući kroz povijest zanimljivo je da je oduvijek bio prisutan problem održavanja utvrde. U Hrvatskom saboru često se isticala potreba osiguranja novčanih sredstava i radne snage za održavanje. I sam *Domenico del' Allio* (1544.-1563.), talijanski graditelj fortifikacija, koji ima funkciju vrhovnog graditeljskog majstora slovensko-hrvatske granice, daje pismeni izvještaj o stanju utvrde i potrebne građevinske zahvate radi sigurnosti (prvi poznati detaljan opis spomenute utvrde).

Utvrdna više nije imala obrambenu zadaću nakon povlačenja Osmanlija iz Europe. Đurđevac 1746. godine postaje središte krajiške pukovnije. Utvrdna je postala jednom od vojarni Austrijske monarhije, te je pod austrijskom vlašću ostala do 1873. godine i sjedinjenja krajiškog teritorija Hrvatskoj 1881. godine.

Godine 1952. Konzervatorski zavod iz Zagreba izrađuje potrebnu dokumentaciju za preventivne radove do kojih nije došlo, a 1958. inicijator je Stambena uprava narodnog odbora Đurđevac koja traži novčana sredstva, ali bez ponuđene stručne pomoći. Dvije godine kasnije provedeni su najnužniji sanacijski radovi i uređenje dvorišta, te su srušeni preostali svodovi na katu, sanirani oni u prizemlju, postavljeni novi drveni podovi, sanirani neki potpornjaci, srušeni pojedini pregradni zidovi, otvoreni poneki zazidani otvori, dok su drugi pak zazidani, uređeni sanitarni čvorovi, a pod u dvorištu pokriven

Utvrdra Stari grad, Đurđevac 2007.

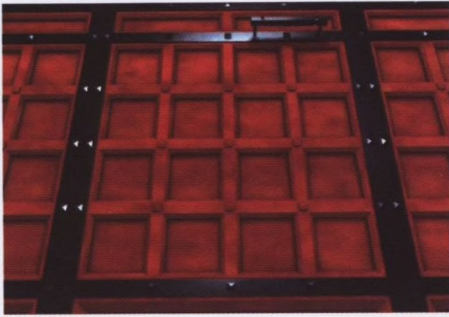

Gotički prozor u atriju,
sjeverno od ulaza u dvorište

Otkriveni kamin ispod
žbuke, I kat

je betonskim pločama (*D.Miletić*). Objekt je bio ispunjen neadekvatnim sadržajima, te je trebalo dosta inicijative i podrške, od lokalne zajednice do stručnih institucija.

Osamdesete godine čine ipak prekretnicu u smislu pokretanja inicijative za uređenje i prenamjenu Starog grada. Danas je utvrda svojim najvećim dijelom stavljena u funkci-

Detalj ulaznih vratiju

Rasvjeta atrija i veže

Proboj zida u veži ispod stepeništa

ju, nameće se isti problem prisutan kroz stoljeća, a to je financiranje. Sustavnija, ali ne i cjelovita istraživanja utvrde počela su 1985. godine. U razdoblju od 1985. pa do 1993. radilo se najviše na građevinskim sanacijama. Arheološkim istraživanjima obuhvaćeno je prizemlje poligonalne tvrđave, unutarnje dvorište, te prostor ispred četvrtaste kule. Zbog postojanja kuglane i ugostiteljskog objekta u istočnom dijelu tzv. vanjskog dvorišta, arheološka istraživanja u tom dijelu nisu provedena. Tada su izrađene Konzervatorska studija I i II Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu. Projektna dokumentacija izrađena je u lipnju 1985., a arheološka istraživanja od strane Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika iz Zagreba trajala su od 2. lipnja 1985. do 24. rujna 1985. s prekidima od 5.-19. kolovoza. Do danas kontinuirano kroz tri desetljeća nastavilo se s revitalizacijom utvrde. Uređenjem prizemlja krenulo se 1988. godine, nakon provedenih arheoloških istraživanja.

Danas, nakon 20 godina, što zbog samog tipa spomenika /wasserburg/, što zbog korištenih materijala u žbukanju /akvatrilna žbuka/ koji su tada bili inovacija na tržištu, prostor se ponovno mora adaptirati. Prizemni dio najvećim dijelom činili su ugostitelj-

ski prostori do jeseni 2005.godine kada su zatvoreni zbog stečajnog postupka nad unajmljivačem. Na žalost, do zatvaranja vrata pivnice i restorana došlo je u najnezgodnije doba godine što je još više pogodovalo propadanju interijera. Nezagrijavanje prostora i vlaga činili su svoje. Isto tako sve te godine u prostor se nije odviše ulagalo od strane tadašnjeg korisnika, niti se radilo na sanaciji postojećih problema. U tu svrhu, a prema preporuci Ministarstva kulture, Uprave za zaštitu kulturne baštine – Konzervatorskog odjela iz Bjelovara, 2007. godine izrađen je projekt uređenja pivnice i restorana koji je financirao Grad Đurđevac koji je bio i inicijator uređenja prostora (projekt je izradila firma Omega engineering, glavna projektantica Jelica Peković).

Prije izrade glavnog projekta, a u suradnji Centra za kulturu, Grada Đurđevca sa Ministarstvom kulture – Upravom za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorskim odjelom u Bjelovaru, te projektanticom, pristupilo se građevinskim zahvatima koji su se odnosili na ručno skidanje trule i dotrajale žbuke s ravnih površina unutarnjih zidova restorana, pivnice i sanitarija, rušenju pojedinih pregradnih zidova, te otvaranju zidnih sondi. S obzirom na veliku koncentraciju vlage bilo je potrebno da se neko vrijeme zidovi posuše prije nastavka radova koji slijede. Zasiurno da je od najboljih načina očuvanja takvog objekta njegovo kontinuirano održavanje. Atraktivni prostor moći će nakon uređenja spojiti kulturne, ugostiteljske i turističke sadržaje zanimljive ne samo za grad Đurđevac.

Drugi projekt uređenja utvrde vezan je uz uređenje veže i atrija. Projekt je izrađen 2007/08., a financirao ga je Grad Đurđevac. Njime je obuhvaćeno uz nužnu izmjenu elektroinstalacija, rasvjete unutrašnjosti atrija i veže, hodna ploha, izrada glavnih ulaznih vrata na branič kuli, te rekonstrukcija bunara u središtu atrija. Šteta što su prilikom žbukanja dvorišnih fasada atrija početkom devedesetih prežbukane neke zanimljive spolije u zidovima dvorišnih pročelja (spolija u zidu sjeveroistočnog pročelja palasa s ucrtanom profilacijom). One bi zasiurno bile zanimljiv detalj u prezentaciji spomenutih pročelja.

S obzirom na naknadno sagrađeno stepenište koje vodi na prvi kat vanjske galerije tijekom izrade projekta morala se ispitati statika i stabilnost postojećeg, s obzirom da je sve ukazivalo na postojanje prolaza u prostor ispod stepeništa. Istom prostoru pripada i gotički prozorski otvor s obnovljenim šprljcima, a koji se nalazi u prizemlju sjeverno od ulaza u dvorište. Iz tog razloga, u rujnu 2007. izvršen je proboj zida koji je potvrdio postojanje prostora u kojem se pri otvaranju naišlo na zemlju, dijelove cigle, te ostatke keramike.

Projekt uređenja atrija i veže prijavljen je od strane Centra za kulturu na natječaj kao poseban program Ministarstvu kulture kao oblik sufinanciranja Ministarstva kulture RH, Koprivničko-križevačke županije i grada Đurđevca kao i program nastavka adaptacije za potrebe muzejskog postava unutar dijela prostorija I. kata utvrde koji se trenutno adaptira. Valja spomenuti da bi muzejskim postavom bilo obuhvaćeno razdoblje od srednjovjekovnog Đurđevca do 19. stoljeća. Prezentacija muzejskog sadržaja temeljila

bi se na multimedijalnom prikazu, te interaktivnom pristupu posjetitelja.

Projektom dokumentacijom, što se tiče izgleda unutrašnjih prostorija I. kata, predviđeno je rušenje naknadnih pregradnji koje su nastale za potrebe bivšeg korisnika prostora, Radio stanice. U nastavku građevinskih radova stvorit će se jedinstveni prostor spojen s mogućnošću cirkuliranja uokrug, s prekidom na mjestu stepeništa. Prilikom radova građevinari su u jednoj od spomenutih prostora naišli na zanimljiv nalaz kamina koji je bio zažbukan, ali i niše koje će biti prezentirane u postavi.

U jednoj od prostorija, u stropni dio bile su ugrađene grede, nevidljive pod trskom i žbukom, koje su djelomično napadnute crvotočinom. Pri tom je došlo do dvojbi da li ih konzervirati i ostaviti ili ipak zbog nesigurnosti ukloniti. Nakon nekoliko sastanaka od strane nadzora, te konzervatora iz Bjelovara i Zagreba, odlučeno je da se grede ipak demontiraju, s obzirom na narušenu statiku, a i napadnutost crvotočinom.

Ovaj projekt podržan je 2007/2008. od strane Ministarstva kulture RH i Grada Đurđevca koji su prepoznali vrijednosti ovog segmenta kulturne baštine. Zbog nedostatnih financijskih sredstava za završetak, radovi će se nastaviti ovisno o njihovom prilivu i u sljedećoj godini.

S obzirom na značaj utvrde, te njezin kulturni i turističku važnost u gradu Đurđevcu, kao takva iziskuje i adekvatnu rasvjetu. O potrebitosti osvjetljenja vanjskih fasada utvrde isticalo se puno puta, a 2000. godine, predložen je projekt osvjetljenja Konzervatorskom odjelu koji takav nije prihvatio, te je sugeriran drugačiji način. Grad Đurđevac u proračunu za 2008. izdvojio je sredstva za njegovu izradu. Iz tog razloga projekt rasvjete vanjskih fasada također je prijavljen od strane Centra za kulturu na natječaj za oblik sufinanciranja Ministarstva kulture, Koprivničko-križevačke županije i Grada Đurđevca za 2009. godinu.

Pozitivan stav grada u valoriziranju vrijednosti ove utvrde sa podržavanim projektima, potrebnim i nužnim ulaganjem, zasigurno će se odraziti u budućnosti na sam život utvrde. Na ovo obvezuje i činjenica da i sama *Legenda o Picokima*, vezana uz utvrdu, ima status zaštićenog nematerijalnog kulturnog dobra Republike Hrvatske i zajedno sa sadržajem utvrde kroz povijesni slijed događaja i samim njenim značenjem čini sastavni dio srednjoeuropskog kulturnog kruga.

LITERATURA:

1. Konzervatorska studija I i II Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture Zagreb, 1985.
2. Miletić, D. Neki problemi izvođenja konzervatorsko-restauratorskih radova prigodom obnove Starog grada u Đurđevcu. U: Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske 14/1988-15/1989

Fotografije: Edita Janković Hapavel